

AUTYZM
APTECZKA
PIERWSZEJ POMOCY

Poradnik przygotowany przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym w Gdańsku w ramach programu „Zrozumieć Autyzm” – Program Pomocy Osobom Autystycznym z Terenów Wiejskich oraz Ich Rodzinom.

Zespół autorski:

Beata Blok – certyfikowany superwizor

Zofia Brzeska – certyfikowany superwizor

Małgorzata Marszałek – certyfikowany superwizor

Projekt okładki:

Agnieszka Gewartowska

© Copyright by Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym w Gdańsku, 2013

Stowarzyszenie Pomocy
Osobom Autystycznym

Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym
ul. Dąbrowszczaków 28
80-365 Gdańsk
tel./fax: /58/ 557 53 41
e-mail: autyzm@spoa.org.pl

Publikacja opracowana na zlecenie Stowarzyszenia Pomocy Osobom Autystycznym przez Wydawnictwo Harmonia.

Redakcja i Biuro Handlowe: 80-283 Gdańsk, ul. Szczodra 6
tel. 58 348 09 50, 58 348 09 51
fax 58 348 09 00
e-mail: harmonia@harmonia.edu.pl
www.harmonia.edu.pl

Gdańsk 2013

JAK ROZPOZNAĆ AUTYZM I INNE ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Drogi Rodzicu,

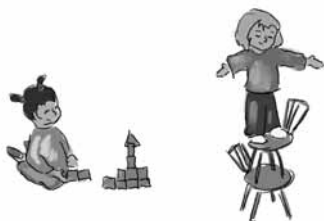
być może Twoje dziecko ma rok, dwa lub trzy lata i pewnie świetnie się rozwija fizycznie. Wydawać się może, że wszystko przebiega prawidłowo, ale zauważasz jednak pewne niepokojące, drobne, czasami bardzo subtelne sygnały, które dotyczą różnych sfer rozwoju. Wielu z nas symptomy te tłumaczy specyfiką rozwoju dziecka i Jego indywidualnością, ale nie powinieneś ich ignorować. To może być dla Ciebie znak, że Ty i Twoje dziecko potrzebujecie profesjonalnej pomocy.

Pierwsze oznaki autyzmu są bardzo często trudne do zauważenia. Zazwyczaj obawy rodziców nasilają się dopiero wówczas, gdy drobnych spostrzeżeń jest coraz więcej, ale żadne samo w sobie nie wydaje się istotne, na przykład dziecko nie patrzy na przedmioty, które mu wskazujesz, nie odwraca się, kiedy je wołasz, nie reaguje na próby przekomarzania się z nim. Czasem odnosisz wrażenie, że Twój maluszek bardziej przygląda się przedmiotom niż Tobie. Nie przynosi

Ci zabawek, żeby dzielić szczęście z ich posiadania. Nie zauważasz radosnego wyczekiwania na kontakt z Tobą. Niekiedy obserwujesz, że Twoje dziecko nie zawsze rozumie wypowiedziane przez Ciebie słowa. Czasami ogarnia Cię niepokój, że zachowuje się inaczej niż dzieci w Jego wieku, które możesz obserwować u przyjaciół, na placach zabaw czy w filmach.

Nasza publikacja pozwoli Ci rozwiązać niektóre lęki lub rozpoznać najwcześniejsze niepokojące symptomy, mogące rzeczywiście wskazywać, że rozwój Twojego dziecka przebiega nieprawidłowo. Ustalono bowiem pewne kryteria, tak zwane kroki lub kamienie milowe, które każde dziecko, z pewnym, ale niewielkim odstępstwem czasowym, powinno osiągać w danym okresie swojego życia. Opracowano również łatwe do przeprowadzenia testy przesiewowe, mogące ujawnić, że rozwój dziecka nie przebiega prawidłowo.

Opisane dalej (w formie tabel) kamienie milowe to najważniejsze umiejętności, których opanowanie warunkuje prawidłowy rozwój dziecka. Te pojawiające się najwcześniej to między innymi pierwszy uśmiech do mamy lub taty, machanie rączkami wyrażające radość, wkładanie przedmiotów do buzi, patrzenie w kierunku niespodziewanych odgłosów. To, w jaki sposób maluch się bawi, uczy, mówi i angażuje w codzienne zajęcia, wskazuje, na jakim jest etapie rozwoju. Kamienie milowe to typowe zachowania dzieci w konkretnym okresie ich życia. Obserwując je, możesz być spokojny, że rozwój Twojej pociechy przebiega prawidłowo. Jeśli jednak pewnych umiejętności Twoje dziecko nie przejawia, powinienes zgłosić się do lekarza pierwszego kontaktu z prośbą o skierowanie malucha na specjalistyczne badania. Jeżeli lekarz zbagatelizuje Twoje obawy, mówiąc, że każde dziecko rozwija się we własnym tempie, poszukaj samodzielnie specjalisty, który rzetelnie oceni rozwój Twojego dziecka.

Rozwój dziecka, czyli kamienie milowe na kolejnych etapach życia

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
2 miesiąc życia	<ul style="list-style-type: none"> • zaczyna uśmiechać się do ludzi • patrzy na rodziców • potrafi samodzielnie, ale na krótko uspokoić się, np. wkładając paluszki do buzi lub ssąc kciuk 	<ul style="list-style-type: none"> • głuży, wydaje gulgo-czące dźwięki • odwraca głowę w kierunku dochodzących do niego dźwięków 	<ul style="list-style-type: none"> • wyraźnie skupia uwagę, patrząc na ludzkie twarze • podąża wzrokiem za przemieszczającymi się przedmiotami oraz obserwuje osoby, patrząc na nie z odległości • zaczyna się nudzić, okazuje zniecierpliwienie, popłakując lub krzycząc, gdy jego pozycja nie zmienia się przez dłuższy czas 	<ul style="list-style-type: none"> • zaczyna unosić główkę i próbuje odpychać się nóżkami w pozycji leżącej na brzuszku • wymachuje rączkami i nóżkami w coraz bardziej skoordynowany sposób
<p>Konieczniesz zgłoś się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 2 miesięcy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nie reaguje na głośnie dźwięki; • nie podąża wzrokiem za przemieszczającymi się przedmiotami (np. nie patrzy na poruszające się zabawki w mobilu powieszonym tuż nad łóżeczkiem); • nie uśmiecha się do ludzi; • nie wkłada swoich rączek do buzi; • nie unosi główki, gdy położysz je na brzuszku. 				

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
4 miesiące życia	<ul style="list-style-type: none"> • uśmiecha się spontanicznie, w szczególności do ludzi • lubi bawić się z ludźmi i potrafi się rozplakać, gdy taka zabawa się zakończy • naśladuje niektóre obserwowane ruchy i mimikę twarzy, w szczególności uśmiech i niezadowolenie (marszczenie brwi) 	<ul style="list-style-type: none"> • zaczyna gaworzyć • gaworzy z wyraźną ekspresją, intonacją, czasem naśladuje dźwięki, które dobiegają z otoczenia • płacz jest zróżnicowany; można rozpoznać jego konkretną przyczynę: głód, ból, zmęczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi przekazać, czy jest szczęśliwe, czy smutne • reaguje na okazywane mu uczucia • sięga po zabawki jedną ręką • posługuje się oczami i rękami jednocześnie, np. widzi zabawkę i próbuje jej dotknąć • wodzi wzrokiem za poruszającymi się przedmiotami z jednego miejsca do drugiego • przygląda się z bliska twarzom • rozpoznaje znajome osoby i przedmioty z pewnej odległości 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi utrzymać sztywno głowę bez pomocy • twardo stawia stopy na podłodze • potrafi przewrócić się z brzuszka na plecy • potrafi utrzymać zabawkę i potrząsnąć nią oraz wprawić w ruch zwisające zabawki • wkłada ręce do ust • leżąc na brzuchu, opiera się na łokciach

Konieczniesz zgłosić do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 4 miesięcy:

- nie patrzy na przedmioty będące w ruchu;
- nie uśmiecha się do ludzi;
- nie potrafi utrzymać główki sztywno, bez zachwiania;
- nie wydaje żadnych dźwięków;
- nie chwyta i nie wkłada zabawek i innych przedmiotów do buzi;
- nie ugina nóżek w dół, gdy jego stopy dotykają twardej powierzchni;
- ma problem z patrzeniem w różnych kierunkach jednym okiem lub obojgiem oczu.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
6 miesięcy życia	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje znajome twarze i zaczyna rozróżniać „swoich” od „obcych” • lubi bawić się z innymi, zwłaszcza z rodzicami • reaguje na emocje innych i często wydaje się szczęśliwy • lubi patrzeć na siebie w lustrze 	<ul style="list-style-type: none"> • słysząc ludzką mowę, odpowiada swoim głosem • dołącza samogłoski do spółgłosek podczas gaworzenia („ach”, „ech”, „och”) • lubi gaworzyć na zmianę z rodzicami • reaguje na własne imię • potrafi dźwiękami wyrażać radość i niezadowolenie • zaczyna wymawiać spółgłoski („m”, „b”) 	<ul style="list-style-type: none"> • spogląda na przedmioty znajdujące się w pobliżu • wkłada przedmioty do ust • interesuje się różnymi przedmiotami; próbuje sięgnąć przedmioty będące poza jego zasięgiem • zaczyna przekładać przedmioty z jednej ręki do drugiej 	<ul style="list-style-type: none"> • przewraca się z pleców na brzuch i z brzucha na plecy • zaczyna samodzielnie siedzieć • w pozycji stojącej opiera ciężar ciała na nogach i próbuje odbić się nimi od podłogi • buja się do przodu i do tyłu; czasami czołga się do tyłu, zanim zacznie to robić do przodu

Konieczne zgłoś się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 6 miesięcy:

- nie sięga po przedmioty, które są w jego pobliżu;
- nie okazuje uczuć swoim opiekunom;
- nie reaguje na dźwięki wokół niego;
- ma trudności z włożeniem przedmiotów do ust;
- nie potrafi połączyć samogłosek ze spółgłoskami, np. nie mówi „ach”, „ech”, „och”;
- nie potrafi przewracać się z brzucha na plecy i z pleców na brzuch;
- nie śmieje się czy też nie wydaje pischących dźwięków przypominających śmiech;
- wydaje się bardzo sztywne, ma napięte mięśnie;
- wydaje się zbyt wiotkie, trochę jak „szmaciana lalka”.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
9 miesięcy życia	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i boi się obcych • zaczepia znane sobie osoby • ma swoje ulubione zabawki 	<ul style="list-style-type: none"> • rozumie zakazy, reaguje na słowo „nie” • potrafi wydobywać różne dźwięki, np. „mamamama” i „babababa” • powtarza dźwięki i gesty innych • używa palców do wskazywania różnych przedmiotów 	<ul style="list-style-type: none"> • śledzi drogę spadających przedmiotów • szuka przedmiotów ukrywanych przed nim • bawi się z dorosłymi w zabawy typu „a kuku” • wkłada przedmioty do ust • płynnie przenosi przedmioty z jednej ręki do drugiej • potrafi pochwycić niewielkie przedmioty kciukiem i palcem wskazującym 	<ul style="list-style-type: none"> • stoi samodzielnie, przytrzymując się rękami • siada samodzielnie • próbuje wstawać • raczkuje

Koniecznie zgłoś się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 9 miesięcy:

- nie potrafi udźwignąć ciężaru ciała na nogach, podtrzymując się;
- nie potrafi siedzieć, nawet z pomocą;
- nie mówi takich słów, jak: „mama”, „baba”, „dada”;
- nie bawi się z innymi osobami;
- nie reaguje na własne imię;
- nie rozpoznaje znajomych osób;
- nie wodzi wzrokiem w kierunkach wskazywanych palcem;
- nie przenosi zabawek z jednej ręki do drugiej.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
12 miesięcy życia	<ul style="list-style-type: none"> • może być nieśmiało lub niespokojnie w obecności obcych • zaczyna płakać, gdy mama lub tata wychodzą z domu • ma swoje ulubione zabawki i osoby • w niektórych sytuacjach okazuje strach • potrafi przynieść książkę, gdy chce usłyszeć swoją ulubioną opowieść • powtarza dźwięki lub naśladuje zachowania, żeby przyciągnąć czyjąś uwagę • pomaga w trakcie ubierania, podsuwając swoje rączki lub nogi • bawi się w zabawy typu „a kuku” lub „Sroczka kaszkę ważyła...” 	<ul style="list-style-type: none"> • reaguje na proste polecenia • wykonuje proste gesty, np. kręci głową na „nie” lub macha rączką na pożegnanie (robi „pa pa”) • wypowiada różne dźwięki ze zróżnicowaną intonacją przypominającą mowę • mówi „mama” lub „tata”, wydaje okrzyk przypominający zachwyty „och” • stara się naśladować słowa, które słyszy 	<ul style="list-style-type: none"> • bada przedmioty na różne sposoby: potrząsa, rzuca, uderza nimi • łatwo odszukuje ukryte przedmioty • naśladuje gesty • wykonuje proste polecenia typu „podnieś zabawkę” • potrafi wkładać przedmioty do pojemnika i wyciągać je z niego • uderza dwoma przedmiotami jednocześnie • w adekwatny sposób używa niektórych przedmiotów, przykładowo: pije z kubeczka, czesze włosy • próbuje przemieszczać się bez pomocy • używa palca wskazującego • patrzy na właściwe obrazki lub przedmioty, gdy zostaną nazwane 	<ul style="list-style-type: none"> • siada bez pomocy • potrafi samodzielnie stać, bez przytrzymywania • potrafi wykonać kilka samodzielnych kroków • samodzielnie spaceruje, przytrzymując się mebli

Konieczne zgłoś się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 12 miesięcy:

- nie czołga się;
- nie potrafi stać bez wsparcia;
- nie poszukuje rzeczy, które zostały schowane;
- nie wypowiada pojedynczych słów, takich jak „mama” lub „tata”;
- nie wykonuje gestów, takich jak kręcenie lub potrząsanie głową;
- nie wskazuje na przedmioty;
- traci umiejętności, które wcześniej wykazywało.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
18 miesięcy życia	<ul style="list-style-type: none"> • lubi przedmioty i zabawki służące do zabawy z innymi • potrafi okazywać złość • boi się obcych • okazuje przywiązanie do znanych mu osób • potrafi udawać, że na przykład karmi lalkę • w nowych sytuacjach przytula się do opiekuna • wskazuje na to, co je zainteresowało • samodzielnie odkrywa świat, ale trzyma się blisko opiekunów 	<ul style="list-style-type: none"> • wypowiada kilka pojedynczych słów • mówi „nie” i jednocześnie kręci głową • wskazuje to, co chce dostać 	<ul style="list-style-type: none"> • wie, do czego służą zwykle przedmioty, takie jak szczoneczka, łyżeczka, telefon • wskazuje na różne przedmioty, żeby przyciągnąć uwagę innych osób • umie pokazać przynajmniej jedną część ciała • zaczyna po swojemu rysować, robi bazgroły • interesuje się pluszowymi zabawkami i lalkami, potrafi je karmić na niby • wykonuje proste, jednoetapowe polecenia słowne bez żadnych dodatkowych gestów, np. usiądzie, gdy usłyszy „usiądź” 	<ul style="list-style-type: none"> • samodzielnie chodzi • wchodzi po schodach • ciągnie zabawki na kółkach podczas spacerów • pomaga przy rozbieraniu siebie • pije z kubka • posługuje się łyżeczką w trakcie jedzenia

Konieczniesz zgłoś się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 18 miesięcy:

- nie pokazuje innym przedmiotów;
- nie potrafi samodzielnie chodzić;
- nie wie, do czego służą podstawowe przedmioty;
- nie naśladuje innych;
- nie mówi przynajmniej 6 pojedynczych słów;
- nie próbuje powtarzać nowych słów;
- nie reaguje, gdy jego opiekun wychodzi lub wraca;
- traci umiejętności, które wcześniej wykazywało.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
2 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> naśladuje innych, w szczególności dorosłych i starsze dzieci wydaje się podekscytowane, gdy przebywa wśród innych dzieci pokazuje coraz większą niezależność prezentuje upór, robi coś, czego nie powinno robić, czego mu się zakazuje bawi się głównie obok innych dzieci, ale zaczyna dołączać się do niektórych gier, np. zabawy w berka 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje przedmioty, gdy zostaną nazwane zna imiona znanych mu osób oraz niektórych części ciała buduje proste zdania złożone z 2-4 wyrazów wykonuje proste polecenia słowne powtarza słowa usłyszane w trakcie rozmowy pokazuje obrazki w książce 	<ul style="list-style-type: none"> odnajduje rzeczy schowane nawet pod dwoma lub trzema przykryciami zaczyna sortować według kształtów i kolorów uzupełnia zdania i rymowanki ze znanych sobie książek bawi się w proste zabawy polegające na udawaniu buduje wieżę z 4 lub więcej klocków może używać częściej jednej ręki niż drugiej wykonuje dwuetapowe polecenia, np. „weź swoje buty i schowaj je do szafy” nazywa proste obrazki w książce, takie jak: pies, kot, kura 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi stać na palcach stóp kopie piłkę biega wspina się na meble i schodzi z nich bez pomocy wchodzi i schodzi ze schodów trzymane za rękę rzuca piłkę do innej osoby rysuje lub kopiuje proste linie i okręgi

Koniecznieszgłosi się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 2 lat:

- nie używa 2-wyrazowych wypowiedzi, np. „pić mleko”;
- nie wie, co zrobić z takimi przedmiotami codziennego użytku, jak tyczeczka, szczoteczka do zębów, telefon, widelec;
- nie naśladuje żadnych gestów ani słów;
- nie wykonuje prostych poleceń;
- chodzi mało pewnie;
- traci umiejętności, które wcześniej wykazywało.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
3 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> naśladuje dorosłych oraz rówieśników okazuje przywiązanie do najbliższych i przyjaciół (bez podszeptowania mu, że ma to zrobić) w zabawie zamienia się rolami okazuje troskę, gdy płacze jego przyjaciel rozumie pojęcia: „moje”, „jego”, „jej” potrafi okazać wiele różnych emocji łatwo rozstaje się z mamą, tatą może się denerwować, gdy następuje istotna zmiana w dotychczasowych rutynowych działaniach rozbiera się i ubiera samodzielnie 	<ul style="list-style-type: none"> wykonuje polecenia 2- lub 3-stopniowe potrafi nazwać najbardziej znane przedmioty rozumie słowa typu: „na”, „w”, „pod”, „obok”, „przed” potrafi powiedzieć, jak się nazywa, ile ma lat oraz czy jest chłopcem, czy dziewczynką zna imiona swoich kolegów używa słów: „ja”, „mi”, „my”, „ty” oraz niektóre słowa wypowiedzi w liczbie mnogiej (samochody, psy, koty) potrafi rozmawiać, używając 2–3 zdań większość jego wypowiedzi jest wystarczająco zrozumiała dla osób nieznanymi 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi bawić się zabawkami, w których są różne dźwignie, przyciski i inne ruchome części bawi się w udawanie z zabawkami, ale także z ludźmi i zwierzętami układa 3-, 4-elementowe puzzle rozumie, co znaczą „dwa” narysuje (skopiuje) koło ołówkiem lub kredką przewraca pojedynczo kartki w książce buduje wieżę z więcej niż 6 klocków potrafi odkręcić i zakręcić pokrywkę w słoiku oraz otworzyć drzwi, naciskając na klamkę 	<ul style="list-style-type: none"> bardzo dobrze się wspina sprawnie biega potrafi jeździć na 3-kołowym rowerku chodzi samodzielnie po schodach, dostawiając nogę do nogi na każdym stopniu

Konieczniesz zgłoś się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 3 lat:

- poruszając się, często upada lub ma kłopoty na schodach;
- ślini się lub mówi niezrozumiale;
- nie potrafi bawić się prostymi zabawkami, takimi jak drewniane układanki, puzzle, piramidki, przedmioty do toczenia;
- nie mówi zdaniami;
- nie rozumie i nie wykonuje prostych poleceń;
- nie naśladuje zabaw polegających na udawaniu, nie udaje (nie bawi się na niby, np. nie karmi pluszowego kotka łyżeczką);
- nie chce bawić się z innymi dziećmi lub zabawkami;
- nie nawiązuje kontaktu wzrokowego z innymi osobami;
- traci umiejętności, które wcześniej wykazywało.

Wiek	Rozwój społeczny i emocjonalny	Mowa i komunikacja	Umiejętności poznawcze (uczenie się, myślenie, umiejętność rozwiązywania problemów)	Rozwój ruchowy
4 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> • cieszy się, gdy może robić nowe rzeczy • udaje, że jest mamą lub tatą • jest coraz bardziej kreatywny w zabawach w udawanie • woli raczej bawić się z innymi dziećmi niż samo ze sobą • chętnie współpracuje z innymi dziećmi • często nie zdaje sobie sprawy z tego, co jest na niby, a co jest w rzeczywistości • rozmawia o tym, co lubi i czym jest zainteresowane 	<ul style="list-style-type: none"> • zna podstawowe zasady gramatyki, przykładowo wie, kiedy poprawnie użyć słów „ona”, „on” • z pamięci śpiewa piosenki lub mówi proste wierszyki, np. „Sroczka kaszkę ważyła, dzieci swoje karmiła” • opowiada historie • potrafi powiedzieć, jak się nazywa, podając imię i nazwisko 	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa niektóre kolory oraz liczby • wie, jak przeliczać • zaczyna rozumieć pojęcie czasu • zapamiętuje fragmenty opowieści • rozumie pojęcia „taki sam” oraz „inny” • rysuje postać człowieka z 2–4 częściami ciała • umie posługiwać się nożyczkami • zaczyna przepisywać niektóre litery • gra w gry planszowe lub karty • zaczyna odgadywać lub mówi, co będzie dalej w czytanej mu książce 	<ul style="list-style-type: none"> • skacze oraz stoi na jednej nodze przynajmniej 2 sekundy • bawiąc się piłką, łapie ją i odrzuca przez większość czasu • samodzielnie nalewa, kroi z czyjąś pomocą oraz miesza własne jedzenie
<p>Koniecznieszgłosi się do specjalisty, jeśli Twoje dziecko w wieku 4 lat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nie potrafi podskakiwać w miejscu; • nie potrafi bazarzać; • nie interesuje się grami interaktywnymi lub zabawami w udawanie; • ignoruje inne dzieci lub nie reaguje na osoby spoza kręgu rodziny, na obcych ludzi; • nie ubiera się samodzielnie, nie zasypia samo, nie potrafi korzystać z toalety; • nie potrafi opowiedzieć swoich ulubionych historii; • nie wykonuje 3-etapowych poleceń; • nie rozumie pojęć „taki sam” oraz „inny”; • nie używa słów „ja” i „ty” prawidłowo; • mówi niewyraźnie; • traci umiejętności, które wcześniej wykazywało. 				

Źródło: opracowanie własne.

CZYM JEST AUTYZM?

Autyzm jako termin opisujący zaburzenie rozwoju funkcjonuje już od wielu lat. Dla większości zaburzenie to jest jednak nadal niewiadomą, czymś niezrozumiałym, bywa, że wzbudza lęk. Można o nim dużo przeczytać w wielu publikacjach oraz w internecie. Piszą o nim zarówno specjaliści (nauczyciele, terapeuci, pedagodzy, psycholodzy), ale także rodzice, którzy poznali już diagnozę swoich dzieci. Informacje te dla wielu osób mogą jednak okazać się niepełne.

Warto poznać najistotniejsze zagadnienia dotyczące autyzmu.

Autyzm jest całościowym zaburzeniem neurorozwojowym, czyli zaburzeniem rozwoju i funkcjonowania mózgu. Przyczyny tej nieprawidłowości nie są znane. Prawdopodobnie bardzo ważną rolę w powstaniu tego zaburzenia pełnią predyspozycje genetyczne oraz czynniki środowiskowe (np. problemy okołoporodowe, biochemiczne, choroby zakaźne).

Nie ma precyzyjnej, jednoznacznej odpowiedzi na pytanie dotyczące przyczyn autyzmu. Wynika to z faktu, że u podłoża tego zaburzenia leżą różne czynniki, które wzajemnie na siebie wpływają, wchodzą w interakcje. Liczne badania, które są prowadzone od lat, zmierzają do ustalenia zasadniczej przyczyny autyzmu. Pewne jest jedynie to, że pod uwagę brane są tylko czynniki biologiczne, wewnętrzne, niemające nic wspólnego ze sposobem, stylem wychowania czy stosunkiem dorosłych do dziecka.

Objawy charakterystyczne dla zaburzenia rozwojowego ze spektrum autyzmu dotyczą trzech sfer rozwojowych:

- umiejętności społecznych,
- komunikowania się z otoczeniem,
- sztywnych wzorców zachowań.

Według opisanych i obowiązujących w Polsce kryteriów diagnostycznych (ICD-10 oraz DSM IV)*, aby u dziecka zdiagnozować autyzm, trzeba zaobserwować minimum 6 objawów – przynajmniej 2 ze sfery

* W czasie pracy nad niniejszą publikacją (marzec 2013 roku) obowiązywały kryteria diagnostyczne ICD-10 oraz DSM IV.

umiejętności społecznych oraz przynajmniej po 1 z pozostałych sfer. Najwięcej nieprawidłowości obserwuje się przeważnie w pierwszej sferze, tej najważniejszej, bo warunkującej prawidłowy rozwój pozostałych umiejętności. Nieprawidłowości zazwyczaj rozpatruje się w kontekście deficytów i nadmiarów behawioralnych. Oznacza to, że pewne umiejętności można zaobserwować w nadmiarze lub stwierdzić ich brak w odniesieniu do dzieci, których rozwój przebiega typowo. Takim przykładem jest brak umiejętności nawiązywania kontaktu wzrokowego jako deficyt oraz obserwowalne często liczne zachowania stymulacyjne jako nadmiar behawioralny.

Każde dziecko z autyzmem rozwija się inaczej, dlatego stopień nasilenia problemów u dzieci z tym zaburzeniem będzie różny.

Niepokojące i charakterystyczne dla autyzmu zachowania możemy zaobserwować już w pierwszym roku życia dziecka. Dotyczą one zwłaszcza rozwoju społecznego.

- **Umiejętności społeczne.** Nieprawidłowości w rozwoju społecznym dotyczą głównie nawiązywania i podtrzymywania interakcji. Dzieci z autyzmem mają zaburzony kontakt wzrokowy. Nie wykorzystują go w celu komunikowania się (np. kiedy proszą o coś lub kiedy inni się do nich zwracają, nie reagują na imię). Dzieci z tym zaburzeniem nie dzielą się uwagą: nie przynoszą interesujących ich rzeczy, nie wskazują atrakcyjnych dla nich obiektów, nie patrzą w kierunku wskazywanym przez inne osoby. Nie dzielają emocji własnych i czyichś. Wydają się nie odpowiadać na zainteresowanie i pochwały od bliskich im osób. Dzieci z autyzmem częściej obserwują przedmioty niż ludzi. Nie naśladują najbliższych, zwykle nie są zainteresowane codziennymi czynnościami domowymi. Zabawa tych dzieci przeważnie jest mało zróżnicowana, powtarzająca się. Najczęściej maluchy bawią się same. Nie uczestniczą w zabawach opartych na społecznych interakcjach, takich jak zabawa w „a kuku”, w chowanego oraz zabawach naprzemiennych (rzucanie do siebie piłki, berek). U dzieci z autyzmem nie rozwija się zabawa symboliczna, tematyczna, w udawanie.

- **Komunikowanie się.** W tej sferze najbardziej niepokojącym objawem autyzmu jest brak zrozumienia, do czego służy i jaki sens ma porozumiewanie się ludzi. Dzieci z tym zaburzeniem swoje pierwsze słowa zwykle wypowiadają bez kontekstu, czyli bez nazywania określonych osób, rzeczy lub czynności. Słowa te nie są formą komunikowania się z innymi. U części dzieci z autyzmem mowa w ogóle się nie wykształca, pozostaje jedynie na etapie wokalizowania, wydawania specyficznych i raczej mało zróżnicowanych dźwięków. Prawie połowa osób z tym zaburzeniem nie używa mowy do porozumiewania się. Nie rozwija się u nich również alternatywny sposób komunikacji z innymi osobami. Dzieci z autyzmem nie używają gestów, nie wskazują tego, na czym im zależy, co chciałyby dostać w danej chwili. We wczesnym dzieciństwie nie potrafią pokazać, że mają kłopoty (nie łapią się za główkę), nie poklepują się po brzuszku po zjedzeniu czegoś pysznego, nie pokazują, jakie są duże (nie wyciągają rączek do góry). Zwykle, gdy czegoś chcą, ciągną osobę dorosłą w stronę przedmiotów lub miejsc, w których mogą zostać zaspokojone ich potrzeby. Ciągnąc za rękę, nie patrzą na osobę, cały czas zwrócone są twarzą w stronę określonej rzeczy lub miejsca. Tym samym używają ręki dorosłego jako narzędzia mającego służyć realizacji ich potrzeb lub pragnień, gdy same nie mogą ich zaspokoić. Tymczasem małe dziecko rozwijające się prawidłowo najczęściej patrzy na przedmiot lub go wskazuje, a potem wyczekująco wpatruje się w dorosłego i robi to tak długo, aż zostanie mu podana pożądana przez niego rzecz. Dzieci z autyzmem, u których wykształciła się mowa, zazwyczaj mówią specyficznie oraz przejawiają problemy natury pragmatycznej, wynikające z trudności w społecznym komunikowaniu się. Mają skłonność do echolalii, czyli wiernego powtarzania wcześniej zasłyszanych wyrażień, zwrotów, zdań; często myślą zaimki osobowe (mój, moje, moja, twój, twoje, twoja). W sytuacji, gdy mama poprosi: „Pokaż mi swoje ucho, a potem moje”, trudno jest im zrozumieć komunikat, a tym samym pokazać swoje ucho, a następnie mamy. W mowie dziecka z autyzmem

występuje zaburzony rytm, tempo i nieprawidłowa intonacja, a najczęściej brak akcentowania najbardziej ważkich słów i części wypowiedzi, czyli zaburzona prozodia mowy.

- **Sztywne wzorce zachowań.** U dzieci z autyzmem obserwujemy wiele nietypowych ruchów, sztywności, przywiązania do określonych rytuałów, dążenia do niezmienności otoczenia, zainteresowania nietypowymi przedmiotami. U malutkich dzieci zachowania te zwykle nie są zbyt mocno nasilone, często mogą pozostać niezauważone lub tłumaczone indywidualnością dziecka, na przykład jego pedantycznością. Niepokoić powinno wielokrotne powtarzanie tych czynności w krótkich odstępach czasu oraz przesadne zaangażowanie w ich wykonywanie. U dzieci z autyzmem możemy obserwować machanie rączkami, chodzenie na palcach, bieganie w kółko, podskakiwanie. Dzieci mogą przypatrywać się cieniom, ruszającym się liściom na wietrze, fascynować się krawędziami przedmiotów. Mogą długo przyglądać się pracy pralki czy wirującym wiatrakom. Zdarza się, że zatykają uszy, gdy słyszą określone dźwięki, a innym przysłuchują się z upodobaniem. Same również często wydają dźwięki, wypowiadają słowa lub frazy bez funkcji komunikacji, tylko po to, by je usłyszeć. Dzieci z autyzmem mogą mieć trudności z dopasowaniem się do nowych sytuacji, nowych miejsc. Problemem może być dla nich również przejście z jednego zajęcia do drugiego. Ich zabawa jest powtarzająca się, często niezmienna. Preferują zabawki mechaniczne, nie używają zabawek wyobrażających istoty żywe, nie bawią się tematycznie. Niekiedy dodatkowo pojawiają się przymusy wykonywania określonych czynności, takich jak zamykanie otwartych drzwi, zapalanie wyłącznika światła każdorazowo przy przechodzeniu obok niego, precyzyjne układanie przedmiotów. Mogą pojawić się również zachowania autoagresywne, na przykład gryzienie palca czy nadgarstka, uderzenie się w głowę, a także zachowania agresywne skierowane na inne osoby lub przedmioty. Sztywne wzorce zachowań często ulegają zmianom wraz z rozwojem dziecka.

Uzasadniony niepokój powinno wzbudzić to, jeśli Twoje dziecko w wieku około 2 lat:

- nie reaguje na wołanie po imieniu, choć słyszy dźwięki płynące z otoczenia;
- nie dzieli się uwagą, czyli nie przynosi ci zabawek, nie pokazuje paluszkiem ciekawych dla siebie przedmiotów lub sytuacji oraz nie patrzy na to, co mu pokazujesz;
- nie wykonuje gestów typu „nie wiem”, „jaki jestem duży”, „ile mam kłopotów”, nie kręci, nie kiwa główką na „nie” lub „tak”;
- spontanicznie nie naśladuje żadnego z rodziców ani innych bliskich mu osób, na przykład mamy gotującej zupę, prasującej, telefonującej lub majsterkującego taty;
- nie jest zainteresowane wspólną zabawą w „a kuku”, chowaniem się pod kocykiem lub rzucaniem piłki do innej osoby;
- woli bawić się samo, czasem segregując lub ustawiając zabawki w określonym porządku;
- bawi się zwykle tak samo, manipulując zabawkami, nie potrafi udawać, że na przykład karmi misia;
- nie reaguje, gdy bliska mu osoba jest smutna, płacze; samo nie domaga się ukojenia, gdy jemu stanie się coś złego;
- wykonuje dziwne ruchy, które wielokrotnie powtarza (przykładowo macha rączkami, kręci się w kółko, macha sznureczkami);
- ma specyficzne zainteresowania, na przykład fascynują go literki, sprzęty elektroniczne;
- potrafi bawić się w jeden i ten sam sposób przez długi czas, nie modyfikuje swojej zabawy spontanicznie, a gdy ktoś próbuje dołączyć się do jego zabawy i coś w niej zmienić – często z niej rezygnuje, odchodzi do innej;
- nie mówi lub jego mowa nie służy do komunikowania się z innymi;
- czasem powtarza niektóre zasłyszane słowa, ale nie robi tego, żeby się komunikować z innymi.

CO ROBIĆ, KIEDY PODEJRZEWASZ, ŻE TWOJE DZIECKO ROZWIJA SIĘ NIEPRAWIDŁOWO I MOŻE MIEĆ AUTYZM

Jeśli odczuwasz wyraźny niepokój lub stwierdzasz, że rozwój Twojego dziecka odbiega od wskazanych w naszej publikacji norm rozwojowych, zwróć się do specjalistów, którzy, bazując na swoim doświadczeniu zawodowym oraz zgodnie z aktualnym stanem wiedzy na temat autyzmu, dokonają rzetelnej diagnozy. Powinieneś szybko zgłosić się do specjalistycznego ośrodka lub poradni z prośbą o ocenę rozwoju dziecka. Może to być ośrodek wczesnej interwencji (OWI), poradnia dla osób z autyzmem, poradnia psychologiczno-pedagogiczna (PPP) oraz punkty diagnostyczno-konsultacyjne działające przy stowarzyszeniach i fundacjach zajmujących się wspieraniem osób niepełnosprawnych i ich rodzin. W większości tego rodzaju placówek, również finansowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ), nie jest wymagane skierowanie. Jeżeli jednak w trakcie rejestracji wizyty zostaniesz zapytany o skierowanie na badanie, poproś o nie lekarza rodzinnego lub pediatrę z poradni podstawowej opieki zdrowotnej. Listę polecanych placówek zajmujących się diagnozą małych dzieci znajdziesz na końcu naszej publikacji.

Twoja pociecha i Ty potrzebujecie konkretnej oceny prawidłowości rozwoju dziecka – wykluczenia lub potwierdzenia istnienia zaburzeń – przez postawienie diagnozy zgodnie z kryteriami diagnostycznymi obowiązującymi w Polsce, czyli klasyfikacji Światowej Organizacji Zdrowia ICD-10 lub Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego DSM IV.

Diagnoza rozwoju dziecka to zwykle kilka spotkań ze specjalistami (przykładowo z psychologiem, oligofrenopedagogiem, pedagogiem, logopedą, neurologopedą lub psychiatrą i neurologiem). W przypadkach trudnych diagnostycznie oraz u bardzo małych dzieci (do 2 roku życia, czasem do 2,5 lat) ocena rozwoju może się zakończyć jedynie rozpoznaniem wstępnym, czyli będzie wymagać dalszej obserwacji i weryfikacji diagnozy w ciągu kolejnych kilku miesięcy. Placówka stawiająca rozpoznanie wstępne powinna wskazać Ci, jak i gdzie kontynuować postępowanie diagnostyczne oraz dać zalecenia do działań terapeutycznych. Ze względu na ewentualną potrzebę zapewnienia Twojemu dziecku odpowiednich świadczeń zdrowotnych, edukacyjnych i pomocy społecznej, koniecznie upomnij się o potwierdzenie rozpoznania – zaświadczenia lub opinii – w formie pisemnej.

Oprócz diagnozy psychologicznej lub medycznej niezbędne jest również dokonanie diagnozy funkcjonalnej Twojego dziecka. Określa ona poziom rozwojowy we wszystkich istotnych sferach, między innymi ruchowych, zdolności do naśladowania, umiejętności percepcyjnych, poznawczych, porozumiewania się z otoczeniem. Dokonywana jest za pomocą odpowiednich skal i testów. W przypadku dzieci małych, przejawiających całościowe zaburzenie rozwojowe, doskonałym narzędziem jest Profil Psychoedukacyjny Schoplera, tak zwany test PEP-R. Diagnoza funkcjonalna będzie podstawą do tworzenia indywidualnego programu terapeutycznego oraz edukacyjnego Twojego dziecka. Powinna być cyklicznie ponawiana w miarę rozwoju dziecka, ponieważ jest podstawą kompleksowego postępowania terapeutycznego.

CO PO DIAGNOZIE?

Jeżeli w wyniku postępowania diagnostycznego podejrzenie zaburzenia rozwoju u Twojego dziecka zostało potwierdzone i rozpoznano u niego autyzm, zespół Aspergera lub inne całościowe zaburzenie rozwojowe, to Twoje dziecko powinno zostać jak najszybciej objęte specjalistyczną pomocą terapeutyczną, rehabilitacyjną i edukacyjną. Na taką pomoc składają się świadczenia zdrowotne, edukacyjne (dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz świadczenia pomocy społecznej. Jednak sam również powinienś rozpocząć szybkie działania interwencyjne, które z pewnością są w zakresie Twoich umiejętności i możliwości. Działania te nie wymagają specjalnego przygotowania pedagogicznego, choć z pewnością będziesz musiał wykazać się sporą cierpliwością i konsekwencją w postępowaniu.

Interwencja

Pierwszym etapem nauki powinno być opanowanie przez dziecko z autyzmem umiejętności **nawiązywania kontaktu wzrokowego**. Do wykształcenia tej zdolności nie są potrzebne żadne pomoce i materiały, tylko atrakcyjne dla malucha przedmioty. Dziecko stwarza

nam wiele sytuacji, w których samo wskazuje, czym jest zainteresowane, czego bardzo pragnie lub potrzebuje. Często widzimy, że chwyta drugą osobę za rękę i ciągnie ją w wybranym przez siebie kierunku, na przykład do lodówki, w której jest jego ulubiony deserek. Nie patrzy przy tym na osobę. Jeśli podamy mu deser, bo wiemy, że tego chce, a tak najczęściej robią rodzice, stracimy doskonałą okazję do nauki właściwej interakcji społecznej: **wyrażenia prośby z jednoczesnym nawiązaniem kontaktu wzrokowego**. Dziecko co prawda komunikuje nam swoją potrzebę, ale robi to w sposób niewłaściwy.

Tymczasem opisana sytuacja powinna wyglądać następująco: dziecko ciągnie Cię za rękę i prowadzi do lodówki, ale jednocześnie spogląda na Ciebie, dając do zrozumienia, że o coś w ten sposób prosi. Jeśli więc chcesz tę sytuację wykorzystać do nauki nawiązywania kontaktu wzrokowego, nie reaguj, od razu podając dziecku pożądaną deserek. Poczekał, aż na Ciebie popatrzy. Jeśli to nie wystarczy, w wyraźny sposób zwróć się w jego stronę. Czasami konieczne jest schylenie się do poziomu twarzy dziecka, delikatne pokierowanie jego ciałem lub dotknięcie ramienia. Jeśli uda Ci się w ten sposób nawiązać („złapać”) choćby przez chwilę kontakt wzrokowy, od razu pochwal malucha i szybko otwórz lodówkę, podając mu deserek. Nie potrzebujesz dawać dodatkowych nagród – nagrodą jest deserek oraz pochwała.

W trakcie nauki nawiązywania kontaktu wzrokowego nie instruuj dziecka, żeby na Ciebie patrzyło. Dyrektywa „popatrz na mnie” nauczy je reagowania na polecenie, ale nie umiejętności społecznej, która powinna pojawić się automatycznie w sytuacjach tego wymagających, czyli gdy dziecko wchodzi w relacje z innymi osobami.

Następną ważną umiejętnością, której należy uczyć w pierwszej kolejności, jest **naśladowanie**. Dziecko z autyzmem więcej czasu poświęca na obserwowanie przedmiotów niż ludzi, tracąc tym samym wiele okazji do nauki. Zacznij systematycznie uczyć je naśladowania, najlepiej od prób powtarzania nieskomplikowanych gestów, które Twoje dziecko wykonuje spontanicznie. Dla większości dzieci najprostsze okazuje się klaskanie. Jeśli Twoja pociecha lubi muzykę i śpiew, możesz wykorzystać piosenki z gestami dla najmłodszych. Skup uwagę dziecka, wykonaj gest i poproś je, by zrobiło tak jak Ty. Zwykle za pierwszym razem nie będzie wiedziało, czego od niego oczekujesz, więc szybko mu podpowiedz, biorąc jego rączki i wykonując nimi gest. Staraj się minimalizować swoje podpowiedzi, tak aby dziecko samodzielnie powtarzało zaprezentowany przez Ciebie ruch. W ten sam sposób ucz kolejnych gestów. Potem przejdź do trudniejszych: dotykania kciuka przez pozostałe palce dłoni, dotykania palców dwóch dłoni, zaciskania i otwierania rączki. Następnym poziomem to naśladowanie ruchów twarzy. Na tym etapie trudno dziecku podpowiadać, dlatego zacznij te ćwiczenia, gdy widzisz, że Twoja pociecha wie, na czym polega naśladowanie. Jeśli Twoje dziecko używa przedmiotów w sposób stereotypowy i zawsze taki sam, pokaż mu, jak może inaczej się nimi bawić. Weź dwie proste, identyczne zabawki. Jedną postaw przed dzieckiem, a drugą wykonaj ruch charakterystyczny dla tej zabawki, przedtem skupiając uwagę malucha. Zwykle na początku będzie on wymagał Twojej pomocy. Podpowiedz mu, wykonując ten ruch jego rączkami. Stopniowo rezygnuj z podpowiedzi. Pokaż dziecku kilka ruchów związanych z jedną zabawką. Następnie wykonuj te same czynności, używając innych zabawek.

Orzekanie o niepełnosprawności

Jeżeli chcesz korzystać z uprawnień i świadczeń przysługujących osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom, Twoje dziecko powinno mieć orzeczenie o niepełnosprawności (dla dzieci do 16 roku życia), a gdy będzie starsze – orzeczenie o lekkim, umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności (dla osób powyżej 16 roku życia). Opinie takie są wydawane na wniosek osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela prawnego, w tym również rodzica, na określony czas, zazwyczaj na 2–3 lata (orzeczenie o stopniu niepełnosprawności może być wydane bezterminowo, co raczej zdarza się rzadko w przypadku małych dzieci). Dokumenty te są wydawane przez powiatowe zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności (w miastach na prawach powiatu są to miejskie zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności).

Aby otrzymać orzeczenie, powinieneś:

- złożyć do powiatowego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności wypełniony wniosek o wydanie orzeczenia;
- dołączyć do wniosku zaświadczenie lekarskie na określonym druku, wypełnione przez lekarza, pod opieką którego znajduje się Twoje dziecko (wskazane jest, aby w przypadku osoby z autyzmem lub innymi całościowymi zaburzeniami rozwojowymi był to lekarz psychiatra);
- dołączyć do wniosku kserokopie dokumentacji medycznej, wyników badań, konsultacji, opinie psychologiczne, opinie pedagogiczne (wszelkie dokumenty świadczące o stanie zdrowia Twojego dziecka).

Druk wniosku i zaświadczenia lekarskiego możesz otrzymać w siedzibie zespołu orzekającego.

Orzeczenie wydawane jest po przeprowadzeniu oceny stanu zdrowia – zostaniesz z dzieckiem zaproszony na posiedzenie składu orzekającego.

Dokument ten zawiera między innymi wskazania do konieczności stałego (na co dzień) współdziałania opiekuna w procesie leczenia dziecka, jego rehabilitacji i edukacji.

Orzeczenie jest decyzją administracyjną. Od negatywnej decyzji możesz się odwołać w terminie 14 dni od jej otrzymania. W przypadku negatywnej decyzji drugiej instancji można odwoływać się do sądu rejonowego, wydziału pracy i ubezpieczeń społecznych. Druga instancja w procesie orzekania to wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności (to tam kierowane są odwołania od decyzji zespołów powiatowych).

Gdzie szukać informacji?

Informacje o wojewódzkim zespole do spraw orzekania o niepełnosprawności oraz o powiatowych zespołach do spraw orzekania o niepełnosprawności uzyskasz w ośrodku pomocy społecznej, powiatowym centrum pomocy rodzinie lub starostwie powiatu.

Pomoc oferowana w ramach ubezpieczenia zdrowotnego

System opieki zdrowotnej w Polsce obejmuje specjalistyczną pomocą osoby z autyzmem. Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) zawiera umowy na świadczenie usług zdrowotnych dla osób z autyzmem i innymi pokrewnymi zaburzeniami rozwojowymi. Usługi te są kontraktowane w ramach poradni dla osób z autyzmem. Także poradnie zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży mogą zakontraktować

świadczenia zdrowotne dla osób z autyzmem, jeżeli prowadzą odpowiednie programy terapeutyczne.

NFZ zawiera kontrakty na świadczenia poradni dla osób z autyzmem również z placówkami niepublicznymi (niepublicznymi zakładami opieki zdrowotnej – NZOZ), prowadzonymi przez organizacje pozarządowe (stowarzyszenia i fundacje) oraz podmioty prywatne.

UWAGA!

Twoje dziecko może skorzystać ze świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych, jeżeli odprowadzane są składki zdrowotne za dziecko (powinno być ono zgłoszone do ubezpieczenia).

Gdzie szukać informacji?

Informacje o tym, które poradnie zawarły kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia na leczenie osób z autyzmem, możesz uzyskać, dzwoniąc do działu kontraktowania świadczeń w wydziale świadczeń opieki zdrowotnej oddziału wojewódzkiego NFZ.

Jeżeli masz problemy z uzyskaniem dostępu do świadczeń zdrowotnych (odległy termin wizyty, brak miejsc, brak specjalistycznych placówek zdrowotnych dla osób z autyzmem), skargi możesz kierować do:

- **Wydziału Spraw Świadczeniobiorców, Działu Skarg i Wniosków Świadczeniobiorców w Pomorskim Oddziale Wojewódzkim Narodowego Funduszu Zdrowia**, ul. Podwale Staromiejskie 69, 80-844 Gdańsk, tel. (58) 321 86 26, fax (58) 321 85 51;
- **Działu Skarg i Wniosków przy Centrali Narodowego Funduszu Zdrowia**, ul. Grójecka 186, 02-390 Warszawa, tel. (22) 572 61 55, 572 61 95;
- **Biura Rzecznika Praw Pacjenta**, Aleja Zjednoczenia 25, 01-829 Warszawa, sekretariat: tel. (22) 532 82 50, fax (22) 833 08 86, bezpłatna infolinia: 800 190 590, połączenia z tel. komórkowych (płatne wg stawek operatora): tel. (022) 833 08 85, 635 59 96, www.bpp.gov.pl;

- **Fundacji Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej**, ul. Nowogrodzka 62a lok. 315, 02-002 Warszawa, tel. (022) 474 15 22, fax (022) 474 15 23, e-mail: kontakt@prawapacjenta.eu, <http://www.prawapacjenta.eu/>, bezpłatna infolinia: 800 190 590, połączenia z tel. komórkowych (płatne wg stawek operatora): tel. (022) 833 08 85, 635 59 96.

Skargi na łamanie praw dziecka przyjmuje:

Biuro Rzecznika Praw Dziecka,
ul. Przemysłowa 30/32,
00-450 Warszawa
tel. (022) 583 66 00, 800 12 12 12
fax (022) 583 66 96
e-mail: rpd@brpd.gov.pl
<http://www.brpd.gov.pl/>

Biuro jest czynne od poniedziałku do piątku w godzinach 08.15–16.15.

Pomoc oferowana w ramach systemu edukacji.

Zaświadczenia poradni psychologiczno-pedagogicznych

Tylko poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP) wydają dokumenty mające moc formalno-prawną, czyli opinie o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju oraz orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, niezbędne w przedszkolach i szkołach. Jeśli więc diagnozowałeś swoje dziecko w innej placówce niż poradnia, powinieneś zgłosić się do PPP (zgodnie z miejscem zamieszkania) z wnioskiem o wydanie właściwej opinii lub orzeczenia. Poradnia z pewnością uwzględni posiadane już przez Ciebie opinie (zwłaszcza jeśli pochodzą one ze specjalistycznej placówki, znanej z doświadczonej kadry diagnostycznej), ale może również podjąć niezależną procedurę orzecznictwa. Pamiętaj, że od decyzji PPP możesz zawsze się odwołać.

Poradnie udzielają również pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i ich rodzinom. Do zadań PPP należy między innymi terapia zaburzeń rozwojowych, diagnozowanie najbardziej zaburzonych sfer rozwojowych, możliwości oraz mocnych stron dziecka.

Poradnie wydają też opinie w sprawach dotyczących odroczenia rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego, dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych dziecka, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.

Z pomocy oferowanej przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne skorzystasz nieodpłatnie.

Wczesne wspomaganie rozwoju

Wsparcie w ramach wczesnego wspomagania rozwoju organizowane jest dla małych dzieci (od urodzenia do momentu pójścia do szkoły, zazwyczaj do 6 roku życia) i ma na celu pobudzanie psychoruchowego i społecznego rozwoju od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole. Wczesne wspomaganie może być organizowane w przedszkolu, w szkole podstawowej, w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, w publicznej i niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej. Jednak nie wszystkie wymienione wyżej placówki mogą udzielić tego rodzaju pomocy, bowiem nie zawsze mają możliwość realizacji wskazań zawartych w opinii o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka (przykładowo nie dysponują środkami

dydaktycznymi i sprzętem, niezbędnymi do prowadzenia wczesnego wspomagania).

W przypadku dziecka z autyzmem wsparcie w ramach wczesnego wspomagania rozwoju oferowane jest przez zespół specjalistów, w skład którego powinny wejść osoby posiadające przygotowanie do pracy z małymi dziećmi z zaburzeniem rozwojowym ze spektrum autyzmu: oligofrenopeda, psycholog, logopeda, neurologopeda i inni specjaliści – w zależności od potrzeb dziecka i jego rodziny. Zespół ten ustala kierunki pracy oraz harmonogram podejmowanych działań w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka oraz wsparcia jego rodziny. **Zajęcia w ramach wczesnego wspomagania organizowane są w wymiarze od 4 do 8 godzin w miesiącu. To zdecydowanie za mało, biorąc pod uwagę potrzeby dziecka z autyzmem oraz jego liczne deficyty.**

UWAGA!

Ze względu na bardzo małą liczbę godzin przewidzianych w ramach wczesnego wspomagania rozwoju (od 1 do 2 godzin tygodniowo), forma ta może być jedynie uzupełnieniem podstawowych programów terapii dla dzieci z autyzmem i innymi całościowymi zaburzeniami rozwoju. Aby Twoje dziecko mogło skorzystać z tego rodzaju wsparcia, musisz postarać się o wydanie orzeczenia o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju. Opinie te wydają publiczne i niepubliczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne.

Gdzie szukać informacji?

Przed wszystkim postaraj się dotrzeć do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej w swoim mieście lub powiecie. Tam możesz dowiedzieć się o placówkach oświatowych, które prowadzą wczesne wspomaganie rozwoju dziecka. Informacje te powinny znajdować się także w wydziale edukacji (oświaty) urzędu miasta lub urzędu gminy oraz w odpowiednim wydziale w starostwie powiatu.

Dzieci z autyzmem, z zespołem Aspergera i innymi zaburzeniami rozwojowymi, zwłaszcza ze spektrum autyzmu, w wieku przedszkolnym i szkolnym (na wszystkich etapach nauki) mają prawo do otrzymania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, co oznacza stosowanie specjalnej organizacji nauki i metod edukacyjnych. O wydanie takiego orzeczenia wnioskuje rodzice w PPP zgodnie z miejscem zamieszkania. Na podstawie opinii przedszkole lub szkoła dostosowują warunki i formy nauczania do potrzeb dziecka określonych w orzeczeniu jako zalecenia. Opinie o potrzebie kształcenia specjalnego dla dzieci i młodzieży z autyzmem są wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne wskazane przez kuratora oświaty.

Prawo oświatowe gwarantuje dzieciom i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi możliwość uczęszczania do wszystkich typów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych (masowych), integracyjnych lub z oddziałami integracyjnymi.

W przypadku dzieci z autyzmem najbardziej sprawdza się kształcenie specjalne w szkołach i placówkach specjalnych lub z oddziałami specjalnymi przygotowanymi do pracy z takimi osobami.

Placówka oświatowa, do której będzie uczęszczać Twoje dziecko, musi zapewnić mu realizację zaleceń określonych w orzeczeniu. Niestety, często bywa, że w szkołach masowych i integracyjnych brak jest wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej, która zna i rozumie potrzeby osób z autyzmem. Należy pamiętać, że taki uczeń wymaga indywidualnego dopasowania treści nauczania, a co za tym idzie – dostosowania systemu oceniania oraz doboru specjalnych metod i form pracy, które

zwykle w szkołach masowych i integracyjnych nie są znane i wykorzystywane. Szkolnictwo integracyjne jest odpowiednie tylko dla części dzieci z autyzmem (wyżej funkcjonujących intelektualnie lub z zespołem Aspergera), zaś często sugerowane nauczanie indywidualne może tylko pogłębiać izolację społeczną takich osób. Dla wszystkich dzieci z autyzmem najbardziej odpowiednia jest terapia i edukacja wykorzystująca metody wypracowane przez stosowaną analizę zachowania, czyli terapia behawioralna. Prowadzą ją jedynie wyspecjalizowane placówki (lub placówki z oddziałami) dla dzieci z autyzmem.

WAŻNE!

Warto wiedzieć, że na dziecko z autyzmem, również w wieku przedszkolnym, do budżetu gminy przychodzi zwiększona subwencja oświatowa – 9,5 razy większa niż na dziecko pełnosprawne.

Gdzie szukać informacji?

Informacje o przedszkolach i szkołach integracyjnych możesz znaleźć w urzędzie gminy (miasta) oraz w kuratorium oświaty. Informacje o szkołach specjalnych znajdziesz w starostwach powiatu i w kuratoriach oświaty.

Jeżeli będziesz mieć problemy z uzyskaniem dostępu do wczesnego wspomagania rozwoju swojego dziecka, przedszkola, szkoły, poradni psychologiczno-pedagogicznej, możesz kontaktować się z wójtem, burmistrzem, prezydentem miasta, starostą odpowiedzialnym za sprawy edukacji. Jeżeli przedszkole lub szkoła łamie prawa ucznia (np. nie realizuje zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, nie organizuje zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych, nie dostosowuje programu nauczania do potrzeb dziecka z orzeczoną kształceniem specjalnym), możesz kontaktować się z rzecznikiem praw ucznia.

Wsparcie oferowane w ramach pomocy społecznej

Jeżeli jesteś lub będziesz w trudnej sytuacji życiowej (materialnej), spowodowanej wychowywaniem dziecka z autyzmem, możesz skorzystać z różnych form wsparcia oferowanego przez ośrodek pomocy społecznej (OPS) lub ośrodek pomocy rodzinie. Spełniając warunki dotyczące wysokości dochodów, możesz starać się w OPS między innymi o zasiłek celowy, natomiast niezależnie od dochodów masz prawo do pomocy w formie pracy socjalnej, poradnictwa oraz specjalistycznych usług opiekuńczych (pomocy dla Twojego dziecka z autyzmem).

Specjalistyczne usługi opiekuńcze (SUO)

Specjalistyczne usługi opiekuńcze (SUO) dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym dla osób z autyzmem, są dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności. Wsparcie w postaci usług opiekuńczych przyznaje się osobom, które wymagają pomocy innych. Ośrodek pomocy społecznej, przyznając takie usługi, ustala w decyzji administracyjnej ich zakres, okres i miejsce świadczenia. W ramach SUO, realizowanych na potrzeby osób z autyzmem, prowadzone są na przykład indywidualne programy terapeutyczne i edukacyjne, nauka i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym także nauka spędzania czasu wolnego, również mogą być realizowane zalecenia przekazywane przez terapeutów do pracy w domu. Specjalistyczne usługi świadczone są przez osoby posiadające kwalifikacje do wykonywania zawodu pracownika socjalnego, psychologa, pedagoga,

logopedy, terapeuty zajęciowego, asystenta osoby niepełnosprawnej lub też innej profesji dającej wiedzę i umiejętności w zakresie tych usług.

UWAGA!

SUO przyznawane są niezależnie od dochodów, niemniej jednak ich poziom odgrywa rolę przy ustalaniu odpłatności za korzystanie z usług. W przypadku dochodu poniżej ogólnie ustalonej i zmiennej kwoty na osobę w rodzinie, usługi te realizowane są nieodpłatnie; w przypadku przekroczenia tego progu są współfinansowane w różnym stopniu przez świadczeniobiorcę, czyli Ciebie jako rodzica lub opiekuna dziecka z autyzmem.

Jeżeli chcesz starać się o specjalistyczne usługi opiekuńcze:

- powinieneś złożyć w ośrodku pomocy społecznej podanie o przyznanie tej formy pomocy (na kopii podania poprosz o potwierdzenie jego złożenia, podanie możesz także wysłać listem poleconym);
- do podania koniecznie dołącz zaświadczenia lekarskie wydane przez psychiatrę, który określa potrzebę korzystania z usług z uwagi na autyzm lub inne zaburzenie rozwojowe ze spektrum autyzmu;
- pracownik OPS przeprowadzi z Tobą wywiad środowiskowy;
- OPS powinien wydać dla Ciebie decyzję administracyjną dotyczącą przyznania bądź odmowy tej formy pomocy;
- pamiętaj, że ta forma pomocy przysługuje niezależnie od tego, czy jedno z rodziców zrezygnowało z pracy, by opiekować się dzieckiem, czy też nadal pracuje;
- wiedz, że fakt o tym, iż Twoje dziecko chodzi do przedszkola czy szkoły, nie stanowi powodu odmowy przyznania usług opiekuńczych.

Świadczenia pieniężne – zasiłek celowy

Zasiłek celowy przyznawany jest na zaspokojenie niezbędnych potrzeb bytowych (np. pokrycie kosztów zakupu leków, opłacenie specjalistycznej terapii niedostępnej w ramach publicznej służby zdrowia, pokrycie kosztów dojazdu na terapię, zakup żywności, opału). Zasiłek ten przyznawany jest rodzinom, w których miesięczny dochód netto (po odjęciu składek emerytalno-rentowych, zdrowotnych i ewentualnie alimentów płaconych przez członka rodziny) nie przekracza urzędowo określonej i zmiennej kwoty w przeliczeniu na jedną osobę w rodzinie. W szczególnie uzasadnionych przypadkach rodzinie przekraczającej kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy.

Z podaniem o zasiłek celowy powinieneś zwrócić się do OPS w miejscu zamieszkania. W trakcie procedury przyznawania pomocy zostanie przeprowadzony wywiad środowiskowy przez pracownika socjalnego. Będziesz też musiał dostarczyć informacje o dochodach wszystkich członków rodziny.

Praca socjalna i poradnictwo specjalistyczne

Praca socjalna świadczona jest przez pracownika socjalnego i ma na celu wsparcie osób i rodzin opiekujących się osobą z autyzmem (przede wszystkim rozwinięcie i wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej). W ramach pracy socjalnej możesz oczekiwać wsparcia oraz pokierowania, gdzie i jak załatwić sprawy związane na przykład z uzyskaniem dla dziecka stosownego orzeczenia czy świadczeń. Pracownik socjalny powinien pomóc Ci także w szukaniu miejsc, w których możesz uzyskać wsparcie, ewentualnie powinien skierować Ciebie i Twoje dziecko do innych instytucji pomocowych. Praca socjalna i poradnictwo świadczone są osobom i rodzinom bez względu na posiadany przez nie dochód. Poradnictwo specjalistyczne,

w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest przewidziane dla osób i rodzin, które mają trudności lub potrzebują wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych. Poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy dotyczące funkcjonowania rodziny, w tym te związane z opieką nad osobą niepełnosprawną. Prowadzenie pracy socjalnej i poradnictwa socjalnego nie wymaga przeprowadzenia wywiadu środowiskowego ani wydania decyzji administracyjnej w tej sprawie.

Gdzie szukać informacji?

W zależności od tego, czy mieszkasz w gminie miejskiej, miejsko-wiejskiej, wiejskiej, ośrodek pomocy społecznej może nosić nazwę: miejski ośrodek pomocy społecznej, miejsko-gminny ośrodek pomocy społecznej, gminny ośrodek pomocy społecznej.

Informacje o OPS w twojej gminie możesz uzyskać w urzędzie gminy (miasta).

Świadczenia socjalne dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin

Jeżeli wychowujesz dziecko niepełnosprawne (z orzeczoną niepełnosprawnością), masz prawo do ubiegania się o świadczenia rodzinne (zasilek pielęgnacyjny, zasilek rodzinny wraz z dodatkami, świadczenie pielęgnacyjne). Świadczenia te mają na celu pokrycie, chociażby częściowe, wydatków związanych z wychowywaniem dziecka niepełnosprawnego, także dziecka z autyzmem.

Zasilek pielęgnacyjny przyznawany jest zarówno dzieciom, jak i dorosłym, niezależnie od dochodów rodziny. Podstawą do jego otrzymania jest złożenie wniosku oraz udokumentowanie niepełnosprawności danej osoby.

Zasiłek rodzinny wraz z dodatkami ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Od 1 listopada 2009 roku przyznawany jest na **okres zasiłkowy**, który obowiązuje od 1 listopada danego roku kalendarzowego do 31 października następnego roku kalendarzowego. Podstawą do nabycia prawa do zasiłku rodzinnego oraz dodatków do niego jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 539 złotych netto. Jeśli członkiem rodziny jest dziecko z orzeczeniem o niepełnosprawności lub umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności, kryterium dochodowe wynosi 623 złote netto na członka rodziny. **Od 1 listopada 2014 roku** kryterium dochodowe będzie wynosić 574 złote oraz 664 złote, jeśli członkiem rodziny jest dziecko z orzeczeniem o niepełnosprawności lub umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności. Prawo do zasiłku rodzinnego oraz dodatków do niego przysługuje do ukończenia przez dziecko 18 roku życia lub do zakończenia edukacji w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21 albo 24 roku życia, jeśli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Od 1 listopada 2012 roku zasiłek rodzinny wynosi:

- 77 złotych na dziecko do 5 roku życia;
- 106 złotych na dziecko w wieku 6–18 lat;
- 115 złotych na dziecko w wieku 19–24 lata.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki między innymi z tytułu:

- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego (400 złotych miesięcznie, maksymalnie przez 72 miesiące, jeżeli rodzic przebywa na urlopie wychowawczym w celu sprawowania opieki nad dzieckiem z orzeczoną niepełnosprawnością albo o znacznym stopniu niepełnosprawności);
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego (60 złotych miesięcznie do ukończenia 16 roku życia, jeżeli dziecko ma orzeczenie o niepełnosprawności, 80 złotych miesięcznie na dziecko od 5 do 24 roku życia, jeżeli legitymuje się ono orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);

- rozpoczęcia roku szkolnego (jednorazowo 100 złotych dla dziecka, które rozpoczęło roczne przygotowanie przedszkolne – klasa „0”).

Świadczenie pielęgnacyjne

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności. W przypadku dziecka, które nie ukończyło jeszcze 16 lat w orzeczeniu powinny być zaznaczone łącznie wskazania konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności codziennego, stałego współdziałania opiekuna w procesie leczenia dziecka, jego rehabilitacji i edukacji. W przypadku dziecka, które ukończyło 16 lat, wymagane jest orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności. Od 1 stycznia 2010 roku przyznanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego.

Gdzie ubiegać się o świadczenie?

Świadczenia rodzinne są przyznawane i wypłacane przez urząd gminy bądź urząd miasta. W niektórych gminach może być to także ośrodek pomocy społecznej (wydział świadczeń rodzinnych). Zasiłek pielęgnacyjny może być wypłacany przez OPS lub oddział ZUS.

Gdy zostaniesz już osobą mającą ustalone prawo do świadczenia pielęgnacyjnego, musisz złożyć wniosek o przyznanie pomocy (nie został określony wzór takiego wniosku, co oznacza, że jego forma jest dowolna) do właściwego organu realizującego w danej gminie świadczenia rodzinne (wójt, burmistrz, prezydent miasta lub upoważniony kierownik/pracownik ośrodka pomocy społecznej lub innej jednostki organizacyjnej gminy). Wniosek powinien zostać złożony do 31 stycznia każdego roku. Osoby, którym świadczenie pielęgnacyjne za styczeń, luty lub marzec będzie przyznane po 31 stycznia, wniosek o przyznanie pomocy powinny złożyć w terminie 7 dni od dnia, w którym decyzja o przyznaniu prawa do świadczenia

pielęgnacyjnego stała się ostateczna. Wnioski złożone po upływie wymienionych wyżej terminów są pozostawiane bez rozpatrzenia.

Z dniem 1 stycznia 2012 roku weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu wspierania niektórych osób pobierających świadczenie pielęgnacyjne. Zgodnie z tym rozporządzeniem niektóre osoby – matka, ojciec lub opiekun faktyczny dziecka (opiekun faktyczny dziecka to osoba faktycznie opiekująca się dzieckiem, która wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o jego przysposobienie) – mające w styczniu, lutym lub marcu 2012 roku prawo do świadczenia pielęgnacyjnego na podstawie ustawy o świadczeniach rodzinnych, otrzymają dodatkowe świadczenie w wysokości 100 złotych miesięcznie. Pomoc będzie przyznawana na wniosek tych osób. Inne osoby niż wyżej wymienione, otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne, nie są objęte rządowym programem wspierania niektórych osób pobierających świadczenie pielęgnacyjne.

WAŻNE!

Pomoc nie jest świadczeniem rodzinnym i nie powoduje zmiany podstawy opłacania przez organ właściwy składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne za osoby otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne.

Legitymacja osoby niepełnosprawnej

Jeśli Twoje dziecko ma orzeczenie o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności, możesz postarać się o legitymację osoby niepełnosprawnej. Legitymację wydaje powiatowy zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności. Legitymacja uprawnia między innymi do korzystania z ulgowych przejazdów PKP i PKS (78% ulga w przejazdach na leczenie i do miejsc rehabilitacji oraz na turnusy rehabilitacyjne).

Ulgowe przejazdy komunikacją lokalną

Zasady przyznawania ulg na przejazdy komunikacją lokalną (gminną, miejską) określają przepisy lokalne – uchwała rady gminy lub uchwała rady miasta. Oznacza to, że w poszczególnych gminach i miastach obowiązujące przepisy są różne.

Gdzie szukać informacji?

Informacje o tym, jakie ulgi przysługują osobom niepełnosprawnym w przejazdach komunikacją lokalną w danej gminie, możesz uzyskać u przewoźnika (np. w zakładzie transportu miejskiego) lub przeczytać w regulaminie przewozów środkami komunikacji gminnej.

Działalność organizacji pozarządowych

W odpowiedzi na niezaspokojone potrzeby w zakresie pomocy osobom z autyzmem i ich rodzinom powstają organizacje pozarządowe – fundacje, stowarzyszenia. Bardzo często zakładają je rodzice dzieci czy dorosłych osób z autyzmem lub profesjonaliści. Stowarzyszenia i fundacje utrzymują się między innymi z pieniędzy przekazywanych przez samorządy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych czy fundusze unijne oraz sponsorów – realizują projekty, w ramach których okresowo podejmowane są różnorodne działania (np. zajęcia dla dzieci, grupy wsparcia, poradnictwo dla rodziców, zajęcia specjalistyczne dla osób z autyzmem). Są to także miejsca, w których można uzyskać informacje o możliwościach wsparcia, rodzajach świadczeń, instytucjach niosących pomoc. W ramach fundacji pozarządowych można się również zaangażować w organizowanie pomocy dla swojego dziecka oraz dzieci z podobnymi problemami.

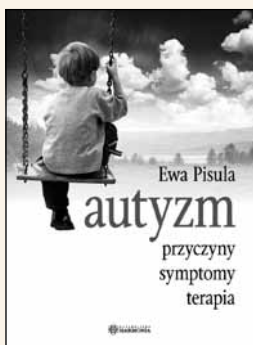
Wybrane stowarzyszenia i fundacje z województwa pomorskiego, kujawsko-pomorskiego oraz warmińsko-mazurskiego:

- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym, ul. Dąbrowszczaków 28, 80-365 Gdańsk, tel. (58) 557-53-41, www.spoa.org.pl, e-mail: autyzm@spoa.org.pl, przewodnicząca: Małgorzata Rybicka
- Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym „Koło” w Giżycku, ul. Dąbrowskiego 15, 11-500 Giżycko, tel. (87) 429-29-09, www.psouugizycko.org.pl, e-mail: zk.gizycko@psouugizycko.org.pl; psouugizycko@adres.pl, przewodniczący: Dariusz Jagielski
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym i Osobom z Trudnościami w Komunikowaniu się, ul. Dygata 3, 82-200 Malbork, tel. (55) 272-68-05, www.spoa.malbork.pl, e-mail: bpartyka@poczta.onet.pl; autyzmmalbork@interia.pl, przewodnicząca: Bożena Partyka
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym i Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju, ul. Jarocka 51/ 1, 10-699 Olsztyn, ul. Turowskiego 1, 10-685 Olsztyn, tel. (89) 678-14-79, 600-066-742, e-mail: sekretariat@zpe.olsztyn.pl; jm@ols.vectranet.pl, kontakt: Jerzy Michno
- KTA Oddział w Słupsku, ul. Zamenhoffa 1, 76-200 Słupsk, tel. (59) 841-10-11 (pon., śr., pt.), e-mail: renata.kos7@wp.pl, prezes: Roman Seta
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Autyzmem w Toruniu, adres do korespondencji: Zespół Szkół nr 31 w Toruniu, ul. Dziewulskiego 41B, 87-100 Toruń, tel. 665-141-630, 693-535-706, www.spoza.org, e-mail: biuro@spoza.org, prezes: Radziława Guzowska-Marek
- Towarzystwo Autyzmu w Toruniu, ul. Kanałowa 16, 87-100 Toruń, tel. 607-036-269, 607-036-648, www.kta.fm.interia.pl, e-mail: autyzm.torun@onet.eu, prezes: Małgorzata Jabłońska

Polecane placówki, w których możesz szukać pomocy w diagnozowaniu dziecka w kierunku zaburzenia rozwojowego ze spektrum autyzmu w Trójmieście:

- Punkt diagnostyczno-konsultacyjny działający przy Stowarzyszeniu Pomocy Osobom Autystycznym, ul. Dąbrowszczaków 28, 80-365 Gdańsk, tel. (58) 557 53 41, www.spoa.org.pl, e-mail: autyzm@spoa.org.pl
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 4, ul. L. Krzemienieckiej 1, 80-448 Gdańsk, tel. (58) 341 05 42, e-mail: ppp4gda@wp.pl
- Poradnia RUBIKON, ul. Piastowska 33a, 80-332 Gdańsk, tel. 505 540 793, www.autyzm24.net.pl, e-mail: autyzm24@autyzm24.home.pl
- Niepubliczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, tel. (58) 341 44 41, 666 097 620, działająca przy Instytucie Wspomagania Rozwoju Dziecka, ul. Malczewskiego 139, 80-114 Gdańsk, tel. (58) 341 44 41, fax (58) 341 44 40, www.iwrd.pl, e-mail: biuro@iwrd.pl,
- Poradnia dla Osób z Autyzmem, ul. Chopina 42, 80-268 Gdańsk, tel. (58) 520 38 30, e-mail: poradniaaut@wp.pl

GRUPA WYDAWNICZA HARMONIA POLECA:

+

 WYDAWNICTWO
HARMONIA

 HARMONIA
UNIVERSALIS

80-283 Gdańsk, ul. Szczodra 6
tel. 58 348 09 50, 58 348 09 51
fax 58 348 09 00
e-mail: harmonia@harmonia.edu.pl
www.harmonia.edu.pl

1%+1%+1%+1%+1%=

Dziękujemy !

Stowarzyszenie Pomocy
Osobom Autystycznym

KRS 0000112634

Od 21 lat Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym pomaga osobom z autyzmem i ich rodzinom. Dzieje się tak dzięki zaangażowaniu rodziców, terapeutów i wsparciu ludzi, którzy między innymi przekazują 1% swoich podatków naszemu Stowarzyszeniu.